

IZVJEŠTAJ UPRAVNOG ODBORA O
RADU PDH-e 1963—64.

U proteklom periodu od prošlogodišnje PDH-e, održane 12. V 1963, do nove godišnje skupštine, održane 12. V 1964, Upravni odbor je, prema preporukama svog članstva, usvojio ovaj program rada za proteklu godinu:

1) Organizaciono učvršćenje postojećih i osnivanje novih podružnica;

2) Proslava 20-godišnjice ZAVNOH-a i AVNOJ-a;

3) Organizacija savjetovanja u zimskom raspustu.

I Organizacioni problemi. Organizaciono učvršćenje Društva bilo je, nesumnjivo, najvažniji zadatak kojem je u toku svog rada Upravni odbor obraćao pažnju. U prvom redu, nastojao je da uspostavi što bolje osobne veze s podružnicama na terenu, svjestan činjenice da o zajedničkoj suradnji ovisi uspjeh čitavog rada. Razmišljajući o formama u kojima bi se takvi kontakti mogli najbolje uspostaviti, on je na temelju iskustva iz ranijih godina uočio da bi se organiziranjem savjetovanja u manjim kulturnim centrima stvorile mogućnosti za realizaciju takve suradnje. Prvi takvi susreti održani su već 1961. U takvim prilikama Upravni odbor je angažirao istaknute predavače, nastavnike na Fakultetu ili suradnike drugih naučnih i kulturnih ustanova, a podružnice su se brinule za tehničke pripreme i najnužnija financijska sredstva, koja PDH nije iz svojih skromnih prihoda moglo osigurati. Takvi sastanci koristili su stručnom uzdizanju naših nastavnika na terenu, jer su oni u nizu predavanja i diskusija upoznali nove naučne rezultate i noviju literaturu. Zbog toga je interes naših podružnica za takav način rada rastao, pa je u toku protekle godine bilo više zahtjeva da se takva savjetovanja organiziraju nego što ih je Upravni odbor mogao upoće zadovoljiti. Neke su se podružnice i same povezale s predavačima iz Zagreba, koji su na njihov

zahtjev održali niz predavanja za članstvo u nekim pokrajinskim centrima (Slav. Brod, Karlovac).

U toku protekle godine Upravni odbor je organizirao savjetovanje u Karlovcu (sudjelovali Lj. Boban i R. Lovrenčić) i Kutini (sudjelovali N. Klaić, M. Gross, I. Karaman i I. Kampuš), a zbog tehničkih poteškoća odgođena su za jesen savjetovanja u Čakovcu i Šibeniku. Uzmemo li u obzir da je za takva savjetovanja trebalo redovno osigurati skromnija sredstva iz lokalnih fondova i da su se za tu svrhu uvijek našla, onda možemo i to registrirati kao uspjeh onih naših kolega na terenu, obično članova upravnih odbora u podružnicama, koji su o korisnosti takva rada uspjeli uvjeriti svoje prosvjetne i političke faktore.

Da bi se navedena aktivnost što bolje razvila, a zahvaljujući razumijevanju nekih odgovornih drugova u republičkim ustanovama, Društvu je obećana veća materijalna pomoć, koja bi omogućila da se savjetovanja održavaju i u onim pokrajinskim centrima u kojima dosada zbog financijskih poteškoća nisu mogla biti organizirana.

Upravni odbor priprema sada, uz pomoć Zavoda za školstvo SR Hrvatske, seminar koji će se za nastavnike historije, članove PDH-e, održati, vjerojatno, potkraj rujna, u Splitu. Tom će prilikom, uz ostalo, predstavnici Školskog radija prikazati televizijske filmove namijenjene školama i to prvenstveno filmove naše kulturno-umjetničke baštine: Salona mrtvi grad, Dioklecijanova palača, Istarske freske, Antička Pula, Renesansni dvorci u Dubrovniku, Grci na Jadranu. Redaktor historijskih emisija, S. Bakić, upoznat će nastavnike s ostalim tipovima emisija i mogućnostima njihove upotrebe u školama (Hrvatske zemlje u XIV i XV st.; Tri stoljeća turskih ratova). Od školskih radio-emisija prikazat će se tzv. dramatizirane emisije namijenjene V, VI i VII r. osnovnih škola (Atila; Između lave i pepela — autor M. Prelog; Iz borbe za naše more — M. Žeželj) kao

i emisije namijenjene višim razredima osnovnih škola i školama drugog stupnja (Trgovci i njihovi putovi; Privreda Evrope u osvitu novog vijeka — I. Karaman: Svjetlost srednjeg vijeka — M. Prelog).

Godine 1961/2 radilo je u sklopu PDH-e samo 9 podružnica a danas ih djeluje 21. Intenzitet njihova rada je različit, jer on ovisi prije svega o zalaganju pojedinaca i razumijevanju prosvjetnih vlasti. Pa i-pak, bez obzira na neke poteškoće, Upravni odbor je održavao vezu sa svim podružnicama, slao im HZ, glasilo Društva, uključivao ih i izvještavao o svim akcijama. Za godišnju skupštinu dostavilo je svoje izvještaje 17 podružnica, dok to 4 ni nakon požurivanja nisu uradile.

U toku godine osnovane su nove podružnice u Šibeniku, Osijeku, Bjelovaru i Kutini. Obnovljen je rad podružnice u Splitu koja, doduše, još nema prikladnih društvenih prostorija a priprema se i osnivanje podružnice u Koprivnici i Krapini. Podružnice u Šibeniku, Karlovcu, Kutini i Osijeku razvile su već dobru djelatnost. Međutim, iz izvještaja Društva za povijest i kulturna pitanja Istre u Puli vidi se, što uostalom i drugovi sami ističu, da je »smanjena aktivnost upravnog odbora i pododbor a da se sjedište Društva iz Pule prenosi u Pazin radi aktivizacije rada«. Ni podružnica u Rijeci nije više tako aktivna kao što je bila prošle godine. Suradnja sa stručnim aktivom nastavnika povijesti — pišu drugovi iz Rijeke — »i sama povezanost članova s Društvom nailazi još uvijek na poteškoće, koje nije uspjelo prebroditi, a zbog angažiranosti nekih članova na radu izvan Rijeke došlo je do zastoja i u radu upravnog odbora«. No poteškoća je bilo i u drugim centrima. Tako, na pr., Društvu nije ni ove godine pošlo za rukom aktivizirati rad podružnice u Varaždinu. Predstavnici tamošnjeg Zavoda za školstvo bili su u dva navrata zamoljeni za podršku, ali je sve ostalo samo na njihovim obećanjima. Ne zainteresiranost naših drugova u Varaždinu, inače poznatom kulturnom centru, da se uključe u rad svoga stručnog društva zabrinjuje toliko da taj nemili primjer treba iznijeti na javu.

Među našim podružnicama postoje mnoge koje razvijaju intenzivnu društvenu djelatnost. Veoma je aktivna i zadarska podružnica koja je, uz ostalo, dala korisnu inicijativu za bolje povezivanje svih podružnica PDH-e na Jadranu, predlažući da se izdaje jedan Jadranski zbornik za cijelu obalu. Nesreća koja je zadesila Slavon-

ski Brod nije spriječila tamošnje historičare da pošalju svoj izvještaj o radu. Ova je podružnica u svom radu postigla lijepe rezultate, a neki njeni članovi ulažu mnogo truda da afirmiraju Društvo na širem kulturnom planu i izvan užega gradskog područja.

Svjestan činjenice da dobri rezultati u radu naših podružnica ovise, uz ostalo, i o pomoći kotarskih zavoda za unapređivanje školstva, Upravni je odbor pri organizaciji zajednica naših historičara nastojao sve odgovorne faktore zainteresirati za rad ovoga stručnog udruženja i osigurati njihovu pomoć. Uz rijetke iznimke, to mu je redovno polazilo za rukom, a stečena iskustva govore u prilog tome da na takvom radu treba i ubuduće angažirati zavode za unapređivanje školstva a prije svega osigurati podršku Republičkog zavoda, koji se dosada našim pozivima za suradnju uvijek spremno odazivao.

II Stručno uzdizanje nastavnika historije. Prema zaključku Uprave SIDJ, uz zajednici sa Zavodom za unapređivanje školstva grada Zagreba i Zavodom za unapređivanje školstva Hrvatske, PDH je organiziralo ove jeseni dvodnevno savjetovanje u Zagrebu, kojem su prisustvovali predstavnici naših podružnica. Osnovni referat o problemima nastave historije u školama održao je M. Zeželj s temom »Nastava historije u općeobrazovnim i stručnim školama«, a koreferate B. Heršak za osnovne škole, M. Katić za gimnazije, J. Lučić za škole za kvalificirane radnike Z. Pužar za tehničke i ekonomske škole. Maca Vrbečić održala je referat »Udžbenici historije za gimnazije« a N. Klaić osvrnula se u koreferatu na obradbu hrvatske srednjovjekovne historije u srednjoškolskim udžbenicima. O problemima nastave historije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu govorio je J. Sidak, dok predviđeni referat o nastavi historije na pedagoškim akademijama nije zbog bolesti referenta održan. Među zaključcima savjetovanja istaknuto je, uz ostalo, da je Filozofski fakultet u Zagrebu zbog potrebe budućih nastavnika uveo u nastavni plan predmeta: Društveno i političko uređenje SFR Jugoslavije, Politička ekonomija i Sociologija, ali sa zakašnjenjem, jer je reformom gimnazije bio stavljen pred gotovu činjenicu. Protivno nekim primjedbama neupućenih o tobožnjoj arhaičnosti nastave historije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, u zaključcima je istaknuto da se na njemu inten-

zavno predaje i historija XIX i XX st., a da se u idejnom pogledu teži za što potpunijim marksističkim shvaćanjem historije.

Zajednički s karlovačkom i zagrebačkom podružnicom, Upravni odbor PDH-e organizirao je povodom 20-godišnjice osnivanja ZAVNOH-a i AVNOJ-a posjet nekim našim historijskim mjestima iz Narodno-oslobodilačke borbe. Nastavnici zagrebačkih i karlovačkih škola razgledali su uz stručno vodstvo direktora karlovačkog muzeja, eksponate iz narodno-oslobodilačke borbe u tom muzeju, a na Dubovcu su prvoborci toga kraja evocirali učesnicima ekskurzije svoja sjećanja iz borbe naroda Karlovca i okoline u toku NOR-a. Nakon toga su nastavnici razgledali park NOB-e na Petrovoj gori i posjetili Vojnić i Topusko gdje im je drug T. Žalac iznio svoje uspomene na rad ZAVNOH-a.

Na inicijativu Upravnog odbora PDH-e uvedena je javna tribina historičara, zamišljena kao diskusiono veče, na kojem bi sudjelovali naši istaknuti naučnici i nastavnici. Dosada je održano svega jedno predavanje i to povodom izlaska Šišićeva »Pregleda povijesti hrvatskoga naroda«, kada je redaktor izdanja, J. Sidak, upoznao prisutne s razlozima zbog kojih je ta knjiga ponovo izdana i o njezinu mjestu u razvoju hrvatske historiografije.

Već se nekoliko godina zanemaruju, što ovdje ističemo kao propust, ljetni seminari za nastavnike historije. Redovno je Uprava Saveza DIJ, uz pomoć kojeg republičkog društva, organizirala takve seminare u nekom mjestu na našoj obali i za njih je među članovima bilo uvijek mnogo interesa. Dok mi zapuštamo takav način okupljanja historičara, dotle, npr., nastavnici filozofi, sociolozi i neki mlađi naučnici posjećuju svoju »korčulansku ljetnu školu« koja traje dva tjedna. Osim domaćih predavača ove će godine istaknuti filozofi iz Pariza, Praga i USA predavati kao gosti na toj školi. Korčula je izabrana — kažu njeni osnivači — zato »da na taj način naš jug makar fragmentarno pokušamo uključiti u današnji kulturni život, što je naša nacionalna obaveza prema starim žarištima našeg duha na Jadranu«. Pozdravljajući ovu inicijativu filozofa, moramo se upitati: nemamo li i mi takvih nacionalnih obaveza i na kome leži krivnja što smo ih dosada zanemarivali.

U listopadu 1964. PDH priprema savjetovanje historičara koji se bave izučavanjem ekonomskog i društvenog razvitka Hrvatske u XIX stoljeću. Ono će biti povezano

s proslavom stogodišnjice prve hrvatsko-slavonsko-dalmatinske gospodarske izložbe održane od kolovoza do listopada 1864, koja je, napose s obzirom na to da su na njoj učestvovali i privrednici iz Dalmacije, bila značajna nacionalna privredna i politička manifestacija u prednagodbenjačkoj eri. Tema pod naslovom: »Problemi privrednog i društvenog razvitka hrvatskih zemalja nakon ukidanja feudalizma (1849—73)« određena je kao predmet razmatranja, a svrha je toga radnog sastanka da se preko referata, koreferata i diskusionih intervencija ocrtaju ključna pitanja historijskog razvitka Hrvatske u spomenutom periodu i utvrde raspoložive mogućnosti za historiografsku obradu s obzirom na očuvane arhivske i druge izvore, dosadašnju literaturu i napose kadrovske mogućnosti naših naučno-istraživačkih ustanova.

III Nastava historije na stručnim školama. U svom referatu na prošlogodišnjoj skupštini, Upravni odbor je upozorio na nezadovoljavajuće stanje na našim stručnim školama svih stupnjeva. Zabrinut smanjenjem nastavnih sati historije u tim školama i širenjem stručnih predmeta na njen račun, Upravni odbor je uputio pismenu predstavku Zavodu za stručno školstvo Hrvatske, u kojoj je, uz neke kritičke napomene, iznio i svoje prijedloge za poboljšanje takve situacije.

IV Suradnja s Upravom Saveza historičara Jugoslavije. Polazeći od zaključaka prošlogodišnje skupštine PDH-e o neophodnosti daljnjeg izlaženja Historijskog pregleda, Savezu je upućena predstava da povuče odluku o njegovu ukidanju. Na savjetovanju o JIČ-u i o ostalim republičkim časopisima održanom u Beogradu u veljači o. g. s predstavnicima svih republičkih društva, J. Sidak je iznio ove argumente u prilog daljnjem izlaženju HP-a: a) časopis je namijenjen nastavnicima i ni jedan postojeći historijski časopis ne može preuzeti njegovu funkciju; b) broj pretplatnika iz čitave Jugoslavije (gotovo 1200) pokazuje da postoji potreba za takvim časopisom; c) prijedlog Saveznog zavoda za unapređivanje školstva da umjesto HP izdaje časopis koji bi osim historije obuhvatio i ostale društvene nauke znači zamjenu stručnog časopisa poluslužbenim glasilom koje, kao takovo, ne može potpuno odraziti inicijativu odozdo; d) odgovornost za nedovoljno jugoslavenski karakter tog časopisa leži na svim društvima. Kao

izlaz iz te situacije predložio je da se ubuduće što više angažiraju nastavnici praktičari na suradnji i da se u HP-u posveti naročita pažnja problemima reforme škole. Smatrao je također da je nužno redakciji ukazati povjerenje za iduću godinu i nastaviti s izlaženjem časopisa. Nakon što je H. Matković dao iscrpan prijedlog sadržaja novog godišta za 1964, predstavnici republičkih društva podržali su prijedlog J. Šidaka. Drugovi A. Babić i E. Hasanagić izjavili su tom prilikom da će Uprava Saveza, u smislu ovih preporuka, još jednom razmotriti svoju raniju odluku. Na sjednici Uprave, održanoj istog dana, odlučeno je da Historijski pregled nastavi s daljnim izlaženjem.

Prema odluci Upravnog odbora PDH-e, komisija u sastavu J. Šidak, J. Ravlić, Đ. Kolaković, B. Krizman, H. Matković, I. Kampuš je izradila pismeni podnesak koji je prilikom boravka delegacije PDH-e u Beogradu uručen svima članovima Uprave Saveza s ovim prijedlozima:

1) Povijesno društvo Hrvatske predlaže da Nacionalni komitet i Predsjedništvo Uprave Saveza konzultiraju, prilikom određivanja sastava delegacija za posjete sličnim društvima u inozemstvu ili za učestvovanje u radu na međunarodnim skupovima historičara, republička društva.

2) Zahtijeva, nadalje, da se ubuduće prijedlozi o promjenama saveznih pravila na vrijeme saopćavaju republičkim društvima i smatra da je za prihvaćanje novih pravila potrebna dvotrećinska većina opunomoćenih delegata na godišnjoj skupštini čitavog saveza (uključujući i Vojno-historijski institut).

3) Predlaže da se idući nacionalni kongres historičara ne ograniči samo na referate i saopćenja iz historije XIX i XX st., jer kongres treba da bude smotra cijele jugoslavenske historiografije.

U radu Uprave Saveza uvedena je korisna novost da se o svim sastancima i donesenim zaključcima redovno i opširno obavještavaju republička društva. I Upravi PDH bili su postavljeni zadaci koji su rješavani prema našim najboljim mogućnostima. Poteškoće su pricinjavali rokovi, ne zbog toga što su bili prekratki, već zbog sporg odaziva naših vlastitih članova. Npr., iako su iz Saveza u dva navrata urgirali da pošaljemo naše prijave za kongres u Beču, nije tom pozivu na vrijeme udovoljeno, jer velik dio drugova koji su bili obaviješteni nisu poslali svoje prijave.

V. *Međunarodna aktivnost naših članova.* Na Trećem međunarodnom kongresu za historiju pokreta otpora u evropskim zemljama za vrijeme drugog svjetskog rata, održanom u jesen 1963, F. Tuđman podnio je referat »O okupacionom sistemu u Jugoslaviji«. — Od 17. — 23. IX 1963, pored historičara drugih zemalja, i jugoslavenski su historičari učestvovali na slavističkom kongresu u Sofiji; u njegovoj historijsko-filološkoj sekciji J. Šidak održao je referat: »Južnoslavenska ideja u ilirskom pokretu. — Na sastanku s talijanskim historičarima u Dubrovniku od 3. — 6. IX 1963. prisustvovali su F. Čulinović i B. Krizman kao i delegati PDH-e. — Prilikom boravka naše delegacije u Poljskoj (1963) F. Čulinović je održao predavanje »O značenju odluke prvog zasjedanja AVNOJ-a za međunarodnu afirmaciju nove Jugoslavije«.

VI. *Ostale aktivnosti.* J. Kolaković kao glavni urednik i H. Matković i E. Janaček kao članovi redakcije Historijskog pregleda dali su na tom poslu značajni doprinos, napose s obzirom na to što je sjedište redakcije u Zagrebu, a čitava briga oko štampanja i svi tehnički poslovi obavljaju se u vlastitoj režiji. Od strane PDH-e J. Šidak je izabran u užu a M. Gross u širu redakciju Jugoslavenskog historijskog časopisa. U redakciji Male historijske biblioteke rade K. Bastaić, K. Mali, Đ. Kolaković, H. Matković, F. Močanin i I. Kampuš.

»Historijski zbornik« ušao je s najnovijim sveskom, koji se upravo raspačava, u šesnaestu godinu svog izlaženja. S nešto povećanim opsegom od 380 strana, on je i sada uspio da na svojim stranicama okupi znatan broj suradnika, ne samo iz Hrvatske nego i iz drugih republika pa čak i inozemstva. Ta je činjenica utoliko značajnija, što naše društvo nije dosada moglo dostojno honorirati niti suradnike niti redakciju. I ovaj put primili su autori svega 10 000 dinara po autorskom arku — većina sličnih časopisa plaća već dva i po puta više — a redakcija je odlučila da ne primi uopće nikakav honorar, jer su troškovi, zbog povećanog opsega XVI sv., nepredviđeno porasli.

Zahvaljujući razumijevanju drugova u Savjetu za nauku i kulturu moći ćemo tek ove godine povisiti autorski honorar za 50% to jest na 15 000 dinara po autorskom

arku. Premda ni to povišenje nije još uvijek dovoljno, ono je u današnjim prilikama realno, jer bi se veće povišenje moglo postići samo na račun opsega »Historijskog zbornika« a to nije u interesu niti časopisa samog niti njegovih suradnika. Povoljnije izgleda pruža samo mogućnost da se poveća broj članova koji savjesno plaćaju društvenu članarinu i tako primaju »Historijski zbornik« uz minimalnu cijenu od 600 dinara po svesku i da se na taj način naklada povisi s 800 na 1000 primjeraka. Ta bi visina naklade bila, uostalom, za hrvatsku historijsku nauku još uvijek dosta niska.

Budući da je subvencija za ovu godinu osigurana, XVII godište »Historijskog zbornika« ulazi ljeti u štampu i moći će, prema tome, izaći možda još ove godine.

Zbog tehničkih poteškoća i preopterećenosti nekih članova redakcije Male historijske biblioteke njen je rad djelomično zastao, ali su stvoreni uvjeti za njegovo uspješno nastavljanje.

Zadatak koji je MHB preuzela da uz punu suglasnost i potporu Društva izda u nakladi izdavačkog poduzeća »Znanje« naučno popularnu knjigu pod radnim naslovom »Historija čovječanstva«, zahtijeva da prilikom realizacije toga plana PDH ukaže redakciji i izdavaču svoju pomoć. Uviđajući potrebu i korisnost izdavanja takva djela, Društvo je već prije obećalo svoju pomoć, pa je potrebno da novi odbor pozove sve svoje članove na suradnju s redakcijom. Prema dosadašnjoj koncepciji, »Historija čovječanstva«, zamišljena u dva sveska s kazalom imena stvari i događaja, obradila bi razdoblje od prvih početaka ljudskog roda do današnjice. Redakcija smatra da izdavanje ove historije predstavlja dug povjesničara i Društva prema našoj zajednici i najširem krugu čitalaca kojima je djelo namijenjeno a vjeruje da će na taj način biti donekle popunjena i osjetna praznina u takvoj vrsti naučno-popularne historiografije kod nas.

Završavajući svoj izvještaj Upravni odbor predlaže da novi odbor uvrsti u plan rada za iduću godinu i ove zadatke:

1) Pripremu naših koreferata za savjetovanje u Beogradu (predviđeno za jesen 1964).

2) Organizaciju savjetovanja u našim jadranskim podružnicama i u Čakovcu.

3) Seminar u čast proslave Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a.

4) Radni sastanak naših ekonomsko-socijalnih historičara pom temom: »Problemi privrednog i društvenog razvitka hrvatskih zemalja nakon ukidanja feudalizma«.

5) Osnivanje novih podružnica u Krapini i Koprivnici.

I. Kampuš

XII MEĐUNARODNI KONGRES HISTORIJSKIH NAUKA U BEČU 1965.

I sekcija: Glavne teme

1. Širenje kulture

Glavni referent: A. Aymard (Paris). — Referenti: J. Stengers (Bruxelles), Širenje kulture u bivšem Belgijskom Kongu; D. B. Quinn (Liverpool), Istraživanje i širenje Evrope; S. Mazzarione (Italija), Problemi širenja kulture u antici; F. Valsecchi (Rim), Nova uloga Mediterana poslije otvaranja Sueskog kanala; E. Condurachi (Rumunjska), Crno more u historiji; F. Köprülü, Istok i Zapad poslije pojave islama.

2. Vjerska tolerancija i hereze do današnjeg vremena

Glavni referent: E. G. Rupp (V. Britanija). — Referenti: M. Schmidt (Mainz), Njemački radikalni protestantizam u doba reformacije i independenti; G. Schilfert, Utjecaj engleskih independenata na njemačke sekte u drugoj polovini XVIII st.; E. Weinzerl (Beč), Pojam tolerancije u crkvenoj politici Austrije; J. Caro Baroja (Madrid), Židovske manjine na evropskom Zapadu u moderno doba; M. Themelly (Italija), Katolička disidentska strujanja u vrijeme Risorgimenta 1815—1870; A. G. Dickens (London), Engleska i reformacija.

3. Nacionalizam i internacionalizam u XIX i XX st.

Glavni referent: H. Kohn (New York). — Referenti: K. D. Erdmann (Kiel), Briandov plan Evrope u međunarodnoj diskusiji; G. Stourzh (Beč), Narodi

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Tajnik redakcije:

IVAN KAMPUŠ

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB